

Замула І.В.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри аналізу і статистики
Житомирського державного технологічного університету
Кірейцева Г.В.,
старший викладач кафедри екології
Житомирського державного технологічного університету

ЕКОЛОГІЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПО ОПЕРАЦІЯХ З АТМОСФЕРНИМ ПОВІТРЯМ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

У зв'язку з перебудовою економіки в напрямі досягнення стійкого розвитку, постала необхідність у дослідженні об'єктів екологічної діяльності з метою формування необхідної інформаційної бази для ефективного управління підприємством. Джерелом кількісної інформації щодо екологічної діяльності підприємства є бухгалтерський облік.

Одним з об'єктів бухгалтерського обліку, який забезпечить формування інформації щодо впливу на стан атмосферного повітря суб'єкта господарювання є екологічні зобов'язання по операціях з атмосферним повітрям. Екологічні зобов'язання в практиці ведення бухгалтерського обліку спеціально не виділяються. Сьогодні підприємства мають подавати інформацію про екологічні зобов'язання у складі екологічних витрат. Саме віднесення екологічних зобов'язань до складу екологічних витрат підприємства є одним із суперечливих питань сьогодення. Вважаємо, що величина екологічного податку за допустимі викиди, скиди забруднюючих речовин і за розміщення відходів та штрафні санкції за понаднормативні викиди, скиди, залежать від ефективності екологічної діяльності підприємства і, в свою чергу, є її спонукальним мотивом. Тому екологічний податок не повинен включатися до складу екологічних витрат.

За даними Держкомстату України, у 2011 році сума сплати екологічного податку за викиди в атмосферне повітря становила 1437,0 млн. грн., а сума штрафних санкцій за порушення екологічного законодавства становила 118,278 млн. грн., що є значними показниками і потребує регулювання на рівні підприємства. Недостатня увага до екологічних зобов'язань істотно збільшує ризик помилкової оцінки фінансового стану підприємств, а також відбивається на об'єктивності і ефективності прийняття управлінських рішень.

Провівши аналіз інтерпретації поняття “екологічні зобов'язання” та підходів до його розуміння, вважаємо, що екологічні зобов'язання підприємства є окремим об'єктом бухгалтерського обліку, складовою яких є екологічні зобов'язання по операціях з атмосферним повітрям. Так, під “екологічними зобов'язаннями” слід розуміти реальні зобов'язання, які можуть виникати по відношенню до держави, у вигляді суми сплати екологічного податку, штрафів та інших обов'язкових платежів щодо екологічної діяльності підприємства, до інших установ, у вигляді розрахунків за надання екологічних послуг, а також до третіх осіб, у вигляді умовних зобов'язань за негативний вплив на навколишнє природне середовище.

Реальними слід вважати зобов'язання, що виникають на підставі договірних або законодавчих відносин, суму яких можна точно оцінити, і які можуть бути включені до бухгалтерської звітності підприємства. Умовними, в свою чергу, є зобов'язання підприємства, що можуть виникнути у майбутньому через негативний вплив на навколишнє природне середовище (в разі його встановлення) спричинений сьогодні, у вигляді проведення екологічних заходів по оздоровленню території, виплати компенсацій завданої шкоди здоров'ю населення і працівників, тощо.

Важливою умовою організації бухгалтерського обліку екологічних зобов'язань по операціях з атмосферним повітрям є розробка їх класифікації. Так, класифікувати екологічні зобов'язання по операціях з атмосферним повітрям запропоновано за походженням на: умовні та реальні (рис.1).

Умовні екологічні зобов'язання по операціях з атмосферним повітрям: виникають на підставі того, що підприємство у майбутньому буде змушене здійснювати екологічні заходи через забруднення атмосферного повітря здійснене сьогодні. Відображення в системі бухгалтерського обліку умовних екологічних зобов'язань неможливе, у зв'язку з тим, що умовні екологічні зобов'язання важко піддаються підрахунку. Це пов'язано з: неможливістю визначення реальної небезпеки від надходження забруднюючих речовин в атмосферне повітря для навколишнього природного середовища і здоров'я населення, що проживає поблизу підприємства; неможливістю визначення реального рівня забруднення території і можливих заходів по його ліквідації, що пов'язано з труднощами у визначенні і встановленні джерел викидів забруднюючих речовин; ускладненням визначення розміру витрат на заходи по виправленню небезпечної екологічної ситуації, що пов'язано із труднощами визначення реального забруднення атмосферного повітря; неможливістю розподілу витрат на заходи по виправленню небезпечної екологічної ситуації між підприємствами-забруднювачами; відсутністю належного нормативного регулювання. Отже, враховуючи перераховані причини, відобразити умовні зобов'язання в бухгалтерському обліку підприємства неможливо.

Рис. 1. Класифікація екологічних зобов'язань по операціях з атмосферним повітрям

Реальні екологічні зобов'язання по операціях з атмосферним повітрям: виникають на підставі здійснення реальних платежів. З метою формування достовірних облікових даних про розміри, напрями та види реальних екологічних зобов'язань по операціях з атмосферним повітрям, на основі яких мають складатися щорічні та проміжні звіти, необхідно розподіляти такі зобов'язання за призначенням:

- на охорону атмосферного повітря;
- на запобігання змінам клімату.

Таким чином, до реальних екологічних зобов'язань по операціях з атмосферним повітрям для відображення їх в бухгалтерському обліку можна віднести:

- зобов'язання за платежами за здійснення основної діяльності у вигляді сплати екологічного податку за обсяги і види забруднюючих речовин, що надходять в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (підприємство, цех, агрегат, установка, тощо);
- зобов'язання за платежами за недотримання норм законодавства з питань охорони атмосферного повітря, що тягне за собою сплату штрафів і коштів за позовами по забрудненню атмосферного повітря;
- зобов'язання за платежами за певні дії підприємства щодо зменшення шкідливого впливу на атмосферне повітря (розрахунки з установами, що надають екологічні послуги; розрахунки з лабораторіями із контролю за викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря);
- довгострокові зобов'язання з екологічного лізингу (інвестиції підприємства в екологічно безпечні, ресурсозберігаючі технології).

Наведена класифікація екологічних зобов'язань по операціях з атмосферним повітрям дозволить організувати бухгалтерський облік по таких операціях та розробити методику їх бухгалтерського обліку з метою формування вичерпної і достовірної інформації для управління підприємством. Недостатня увага до екологічних зобов'язань істотно збільшує ризик помилкової оцінки фінансового стану підприємств, а також відбивається на об'єктивності і ефективності прийняття управлінських рішень.